

NAGYSIKERŰ MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVEK!

NÖVÉNYVÉDELEM ÉS KERTÉSZET KÖNYVTÁRA

Urbányi Jenő: Gyümölcsfák betegségei.
Horn János: Gyümölcsfák nyesése.
Sántha László: Szőlő kártevői.
Jécsai László: Hogyan készítsük el virágoskertünket?
Horn János: Törpefák és alakfák.
Bíró Géza: Szőlő metszése.
Györfly Jenő: Gyümölcsfák rovarkártevői.
Osztrovskyné: Folyékony gyümölcs készítése.
Horn János: Alma termesztése.
Horn János: Körte termesztése.
Horn János: Szilva termesztése.
Bíró Géza: Szőlő, must, bor.
Horn János: Őszi barack termesztése.
Ébényi Gyula: A szőlő, gyümölcs, konyha- és virágoskert trágyázása.
Jécsai László: Szobanövények.
Horn János: Gyümölcsfák átoltása.
Osztrovskyné: Gyümölcs, zöldség, házi feldolgozása.
Horn János: Ribizke, köszméte, málna, szeder és szamóca termesztése.
Jécsai László: Sziklakert.
Osztrovskyné: Gyümölcs, zöldség a konyhán.
Horn János: Kajszi, cseresznye és meggytermelés.
Györfly Jenő: Konyha- és virágoskert kártevői.
Horn János: Dió, mandula és mogyoró termesztése.
Jécsai László: Családi ház zöldségeskertje.
Horn János: Mesterfogások a gyümölcsösben.
Jécsai László: Melegágy és üvegház a házikertben.
Horn János: Zöldség és gyümölcs elraktározása.
Györfly Jenő: Kert- és mezőgazdaság hasznos állatai.

Ára kötetenként 5.— Ft.

Makó László: Gomba-könyv 4.— Ft
Mike János: Apróvad tenyésztése, gondozása és vadászata 9.— Ft
Rácz Pál: Magtermelés 12.— Ft

Megrendelhetők:

FEHÉR HOLLÓ KÖNYVKIADÓ

Budapest, VII., Madách-u. 9.

VÁLASZ

NÉMETH LÁSZLÓ: Berzsenyi ürügyén 385
ILLÉS ENDRE: Kosztolányi, a színibíráló 396
MAJOR JENŐ: Két arc és egy táj 402
GULYÁS PÁL hátrahagyott verseiből 414
ILLYÉS GYULA: Egy falu Franciaországban 419
TAKÁTS GYULA: A végrendelet (Novella) 432
SÓTÉR ISTVÁN: Egy klasszikus regény 441
BAKÓ JÓZSEF, ILLYÉS GYULA, SZÜTS LÁSZLÓ, SZABÓ LŐRINC,
CSERES TIBOR, VAS ISTVÁN, KERESZTÚRY DEZSŐ, WEÖRES
SÁNDOR, JÁNOSY ISTVÁN, JÉKELY ZOLTÁN versei.

JEGYZET

VERES PÉTER: Jegyzetek 454
KANYAR JÓZSEF Berzsenyi emlékünnepe 457

PÁLYÁZAT

SÜLE JÓZSEF: Földosztás Kertán 458

FIGYELŐ

SZABÓ LŐRINC: Radnóti Miklós Lafontaine-fordításai (472). —
CZIBOR JÁNOS: Vas István (476). — FAZEKAS LÁSZLÓ: Swinburne és Eliot (481). — VARGYAS LAJOS: Vörösmarty Mihály: A holdvilágos éj (486). — Sz. NAGY MIKLÓS: Zilahy Lajos: Ararát (487). — SZEGI PÁL: Képzőművészeti figyelő (488). —
JÁRDÁNYI PÁL: Zenei figyelő (492).

1948. MÁJUS—JÚNIUS

VIII. ÉVFOLYAM

5—6. SZÁM

ÁRA 8 FORINT

KETTŐS SZÁM

Egy szeles éjszaka rapszódája (*Rhapsody on a windy night*, 1917) a vers címe; ebben válik teljessé először nihilizmusa. Kora úttalanságát, széttöröttségét — az idézetben Eliotra igen jellemzően utal erre a rúgó — a *The waste land*-ben (A sivár föld, 1922) fejezi ki. Ebben a versben kerül technikája legközelebb a futuristákéhoz: elhagyja a központosítást, állandóan irodalmi idézetekkel tarkítja szaggatott sorait, idegen nyelveken szűr közbe félsorokat, magyarázó, filológiai jegyzeteket fűz verséhez, mint egy latin, vagy görög szövegkiadáshoz. A vers lefordítására — még ízelítőül is — lehetetlen vállalkozni. Az üres emberek (*The hollow men*, 1925) című verse kiegészíti az előbbit; a sivár, pusztuló világ után az üres, báb-embert mutatja be:

Mi vagyunk az üres emberek
Mi vagyunk a kitömött emberek
Összehajlunk
Jaj! Pelyvával gyömöszölt a fejünk.
A mi rekedt hangunk,
Amikor együtt suttogunk
Halk és semmitmondó
Mint a szél a kiszáradt fű között
Vagy száraz pincékben
Egér lábak tört üvegekben.

Alak forma nélkül, árnyék szín nélkül,
Szétbontott erő, jelzés mozdulat nélkül.

Ti, akik biztos szemekkel
Hágtatok át a halál más országaiba
Ne emlékezzetek úgy ránk
Mint elveszett lelkekre, csak
Mint az üres emberekre
A kitömött emberekre.

Ebből a nihilből valamerre utat kellett keresnie, művészete is belefulladt volna. 1930 körül vallásos krízisen ment keresztül, ez a megrázkódtatás lírájára igen nagy hatást tett. Rezignált, reménytelen hangulata helyett a vallásos hit, a megtérés élménye most új utakat nyitott meg előtte, új impulzusokat adott az alkotásra. A Hamvazószerdában (*Ash Wednesday*, 1930) mint vezeklő zengi el középkori kórusokra emlékeztető éneket. Kínzó látomások között, egyhangú ütemben dobbanó szavakkal, ismétlődve visszatérő sorokkal hirdeti reménytelenségét. A pusztában három fenevad falta föl a testét, csak a csontjai maradtak meg s ezek most kongó, mély hangon emlékeztetik az elmúlásra, a halál iszonyú pillanatára. Égi segítségre vár, mert nem tudja önmagát megváltani. A megváltó eljövételében reménykedik a Simeon éneke. (*A sang for Simeon*):

Még mielőtt csattan a korbács és felsír a jajszó,
hadd szálljon reánk a béke.
Még mielőtt elönt az átok, a zúgva viharzó,
mielőtt a gyászba borult anya könnyei folynak:
most, hogy a lassú haldoklásnak vége,
hadd adja meg Izráel vigasztalását
a megígért Ige, a Gyermekek
egy aggastyánnak, kire nem vár már biztatva a Holnap.

(Képes Géza fordítása.)

Ha legújabbban, 1939-ben megjelent könyvét, a négy verset tartalmazó *Four Quarters*-t olvassuk, feltűnik, hogy ebben már semmitsem találunk meg vallásosságából.

A versek címei angol és amerikai helységneveket idéznek, melyeknek valamilyen szerep jutott Eliot életében. Ezek líraiabbak az eddigieknél, ritmikusabbak, helyenkint rimes strófák bukkannak föl bennük. Mind a négy: meditáció az időről és az időtlenségről. Az idő éppen olyan konkrét valóság, mint a születés, a szerelem és a halál; valójában csak az idő az egyedüli realitás. Egyéni, nemzeti, nemzetközi céljaink hajszolása közben elfelejtjük, hogy a születés, szerelem, halál: az idő a legfontosabb dolog a világon.

Eliot eredményeit következetesen Swinburne ellenére érlelte meg. Megveti a szavak zenéjét, hangulatát, a formai bravúr: a rímek, alliterációk, játékok kifejező erejét elveti, nála a nyelv nem hangzásában válik hatóerővé, a szavak értelmét, jelentését használja ki. Ha Swinburne-nél a szó a vers középpontja, Eliotnál a kép. Ha Swinburne-nél a szavak, nála a képek fűződnek egymáshoz. A homályosság, érthetelenség vádját könnyen felmerülhet ellene — büszkén vállalta el — mert képről-képre ugorva gyakran elveszti — különösen a nem-angol olvasó — a képeket gyöngyszemekként összefűző fonalat. Ha pedig ez megtörténik, kizökkenünk a versből.

Swinburne-nél a zene, a szavak ritmikája tartotta össze a verset, nem kellett feszült figyelemmel csüngnünk a szavak értelmén, ringatózhattunk az egyenesen emelkedő-süllyedő zene hullámainak hátán. Eliot versénél értelmünket meg kell erőltetnünk, hogy együtt tudjunk maradni a vers menetével. Technikája olyan, mint a filmé, amely egy sorozat logikailag össze nem függő képpel fejez ki egy érzelmi állapotot, vagy valami cselekvést. Egy közös gondolat, érzelm, vagy hangulat: ennyi elég ahhoz, hogy a legtávolabbi területekről vett képeket egymasmellé illessze. Egyik képről bukfencsel érkezünk a másikra, de végig ugyanabban a légkörben maradunk. A pszichoanalízis szabad asszociációs beszélgetése hasonlít ehhez, ott az elfojtott, ismeretlen lelki élmény kapcsolja össze az egymástól látszólag idegen, különmemű emlékeket.

Eliot alakja nem rajzolódott úgy bele líránk fejlődésébe, mint a Swinburne-é. Swinburne inkább függvénye a Kontinens irodalmának — elsősorban Baudelaire-nek — s a magyar líra inkább a francia fejlődésvonalán épült tovább. Eliotnak nem akadt Babitsa, a szimbolizmusból inkább a Kontinens robbanó türelmetlenségével bontakoztunk ki mi is — Kassák például — vagy pedig úgy, hogy a dekadens szimbolizmuson nevelődött ízlésbe fel tudott szívódni a magyar népi kultúra primitív irodalmisága. A Nyugat befogadta Erdélyi Józsefet s ezzel fémjelezte a népdal felé vívó utat. Ha Ady, Babits és Tóth Árpád eredményei után a következő lépés eredményeit József Attila, Illyés Gyula és Szabó Lőrinc neveivel jelezzük, egyúttal a kibontakozás három irányát is megneveztük: a fiatal Kassák-követő Józseffel a forma-robbantás, Illyéssel a nép felé fordulás új útját, Szabóval pedig az eredeti irány makacs megfialtatóját. De ebben a fejlődésben az új angol lírának alig van nyoma, Eliot költészete például, Halász Gábor szép tanulmányán és legújabbán Képes Géza, Vas István műfordításain kívül, szinte visszhangtalan maradt modern irodalmunkban.

FAZEKAS LÁSZLÓ

VÖRÖSMARTY MIHÁLY: A HOLDVILÁGOS ÉJ ÉS MÁS ELBESZÉLÉSEK.

Kiadta és a bevezető tanulmányt írta: Turóczi-Trostler József.

Remekíróink közül Vörösmartyt hanyagolta el legjobban az irodalomtudomány. Sem az életét, sem művészetét nem dolgozta fel még senki alaposan. Pedig mindkettőnek vannak rejtélyei és olyan ellenmondásai, melyek csábíthatták volna a kutatót. Hogy milyen érdekes feladat a Vörösmarty-kutatás, mindennél jobban mutatja ez a kis könyvecske. Turóczi-Trostler hosszú idő óta az első a tudomány oldaláról, aki nemcsak részletkérdések boncolgatásával jelentkezik, hanem mondani is akar valamit a költőről.

Pedig ezúttal ő is csak egy kisebb és kevésbé jelentős területét veszi vizsgálat alá Vörösmarty művészetének: négy mese-novelláját adja közre és fűz hozzá tanulmányának beillő magyarázatokat. De látszólag jelentéktelen területen nagyon is jelentős lélektani pontot sikerült megragadni, amely bepillantást enged Vörösmarty lelkének és alkotói munkájának kulisszatitkaiba.

A négy mesenovella ugyanis a Csongor és Tünde körüli évekből való. Abból a változatos időszakból, amelyben „már megindult a romantikus illúziók csödtömegének felszámolása”, mikor „a romantikus költő... leszáll talapzatáról, megismerkedik a számára idegen és szokatlan földdel”, vagyis a kiábrándulás időszakából. Annál érdekesebb, hogy a novellák ugyanekkor különböző szálakkal fűződnek Vörösmarty nagy alkotásaihoz és azok lelki hátterére is új világot vetnek.

Kettő a novellák közül paródia: a Csongor és Tünde és a Kincskeresők paródiája. A harmadik a Csongor és Tünde egyes elemeit újítja fel: felveszi az elejtett fonalat és máskepp bonyolítja tovább. A negyedik pedig, ha ilyen kapcsolat nincs is benne, lelki problémájával szintén meg tud világítani egy sarkot a nagy romantikus bonyolult lelkében.

Legizgalmasabb mégis az önparódia. Mikor a műben elrendezett élményt a költő más alakban rendezi, a megdermedt anyagot újra cseppfolyóssá teszi — ritka alkalmat nyújtva, hogy meglássuk az élmény gomolygását a lélekben az alkotás előtt. Különösen izgalmas ez az alkalom akkor, ha a mű, ami újra cseppfolyóssá válik, a Csongor és Tünde, ez a gyöngyszém, mely mindenfelé zárt, kerek, tökéletes és mindenfelé bűvös színekben ragyog. És különösen érdekes akkor, ha ez a paródia nem szemet-szűrő párhuzamban jelentkezik, hanem csak alig felfedezhető vékony szálakban, melyeket az irodalomtudós finom elemzéssel hoz felszínre s csak úgy tud igazán láthatóvá tenni, hogy a szálak nyomán éppen ebbe a gomolygó világba vezet el bennünket.

Ezt az utat — a művektől vissza a lélekig — nagyon jól tudja járni Turóczi-Trostler. Hídat tud verni a novellák torz, fonák, ironikus realizmusa és a költő tündérvilága között. „Realizmusa nem eredeti valóságszeretében, hanem eredeti valóság-ellenességben gyökerezik”, „rajta van még... az elsüllyedt tündérvölgyek, a vesztett illúziók fénye”.

De nemcsak ezt az utat tudja járni. Tudja a filológus adat-összerakó, motívum-kutató útját is, sőt ennek nehezebb, sötétebb útját is, mely az irodalom-alatti világba vezet, ahol a ponyva, félnépi és valódi népi elemek kavarognak. S éppen, mert mind a két utat tudja járni, azért tud megbízhatóbbat és újabbat mondani, mint az egy úton dolgozók, azért várhatjuk tőle a nagy, összefoglaló Vörösmarty-tanulmányt, melynek körvonalai a gazdagon szórt megállapításokból már itt is felderengenek. De legfőképp ezért tudott boldogulni ezeknek a novelláknak problémájával, melyhez mind a két oldalára szüksége volt tudománynak.

Különös világ ez a négy novella. Csufondáros, torz, valóság, koldusszegény tót vándorlegények tragikomikus történetei, csoda, fantasztikum, romantikus lélek-hasadás és könynyen iramló tündéri mese-hangulat. S irodalmunk legszeszélyesebb fantáziája itt is meg-meglep valami friss modernséggel. Tamási Jégtörő Mátyása jut eszünkbe, mikor Szél Urfi emberré válik: „... úgy vala újdon, nem ismert s eddig nem is érzett tagjaival, mint fegyverekkel vagyunk, melyek forgatását nemtanultuk, teljességgel nem tudá velük bánni, vagy amit tön, nevetségesen és fonákul tevő, ... most minden gondolatának, vágyainak egy-egy darab hús: kéz, láb, stb. állanak ellent, holott előbbi állapotában legkisebb akarátjának a szellem könnyű s gátolhatatlan gyorsasága volt szolgálatára”.

A költő játszik a világgal, teremt és újra játszik a teremtményeivel.

A tudós figyel, összehasonlít, következtet s a játék mögött leleplezi a lelket.

Az olvasó pedig, aki egy helyen kapja mindezt, egyszerre bámul és gyönyörködik.

VARGYAS LAJOS

ZILAHY LAJOS:

Ararát.

Bp. Athenaeum é. n.

Az olvasó csüggedt érzéssel teszi le ezt a könyvet. A magyar arisztokráciáról, társadalmunk térképének tenyérnyi fehér foltjáról, amely a maga valóságában eddig csak naplójegyzetek és memoárok lapjain jelent meg irodalmunkban az Ararát nem ad át-fogó, művészien megalkotott képet. De hiába tennénk alább a mércét; Zilahi még ennek a társadalmi osztálynak egy-két kiragadott problémáját sem tudja emberi sorokban ábrázolni.

Az Ararát javarészt egyéni érdekű, a társadalmi fejlődés szempontjából tipikusnak egyáltalán nem nevezhető eseményeket jelenít meg, hogy nem a hanyatló arisztokrácia, hanem legfeljebb egyes hanyatló arisztokraták regénye. A főnemesség szerepe a maga bonyolult társadalmi összefüggéseiben csak pár bekezdésben tűnik fel. Egy anekdotát hallunk arról, hogyan majmolják a nagypolgári aranyifjak a mánás szokásokat. Ezzel Zilahi el is intézte a magyar történelem utolsó 80 évének legdöntőbb szociális tényezőjét, a feudálkapitalizmust. De mit mondhat a parasztságnak vagy a hivatalnok középosztálynak az arisztokráciához való viszonyáról az, aki azt az alapvető tényt sem mutatja meg, hogyan válik ki a főnemesség a maga legitimista, nyugati rokonságba kapaszkodó internacionalizmusával a Horthy-korszak dzensztri-nacionalista ellenforradalmából.

Említettük már, hogy az alapjábanvéve szűkreszabott, csekély jelentőségű cselekmény mennyire nem felel meg a téma követelményeinek. Maga az író is érzi ezt az ellentétet, de az áthidalás, amivel kísérletezik, teljesen hibás. A főszereplők egyéni életét a két világháború közti európai történelembe akarja bekapcsolni. Ez a kísérlet eleve kudarcra van ítélve, mert a regény nem a társadalmi-szellemi jelenségek hatását mutatja be, hanem a politikai és katonai eseményekét. Ezek természetesen néhány alapvető érzelmek (háborús pszichózis, békében való reménykedés stb.) kívül semmilyen közvetlen, íróilag is ábrázolható befolyással nincsenek az egyes szereplőkre. A két elem: a „Haupt und Staatsaktion” (amely egyre inkább szerződések, kormányok, államfők sürgönystílusban való felsorolására szegényedik) s az emberi „magánügy” így teljesen különválik egymástól, s nem is tartja őket össze más, mint a történelem egyidejűsége.

A politikai helyzetképeken kívül egyéb eszközei is vannak Zilahinak, amelyekkel több-kevesebb sikerrel takargatja meséje so-

ványságát, és eléri a best-sellerek által megkövetelt 500 lapos terjedelmet. Ide tartoznak az erőltetett szellemességekkel teli, lapos és terjengős elmélkedések a művelt emberek fogyatékos idegennyelvi ismereteiről, szépségkirálynő-választásokról stb., a látnoki szemmel megírt írói közbeszólások, amelyekben „megjósolja” egy-egy hősnének 1944-ben bekövetkező halálát. De itt van még a rengeteg anekdota, megkopott vicc, pesties kiszólás.

Az anekdoták sűrű felbukkanása már-már a jövő Vas Gerebent idézi emlékeztünkbe! Az epizód szereplők nagy része, sőt gyakran még a főhősök is, anekdotákból lépnek ki, vagy onnét kapják egyes jellemvonásaikat, sorsuk fordulatait. Két újságíró csak azért jelenik meg a legkülönbébb helyzetekben, hogy Hacsek és Sajóra emlékeztető elmésségeket mondjon. Dukay István legényeveinek, Rere gróf bolondságainak leírását valóságos adomagyűjteménynek mondhatjuk.

Talán Zia történetét mondhatjuk a mű legsikerültebb részének. A fejlődő szerelem rajzában, a férje után sóvárgó kiégetten érzékiségű fiatal asszony ábrázolásában olykor bensőséges lírával szólal meg Zilahi írói rutinja, amely annyiszor megpróbálkozott már ezzel a témával. De itt is csak addig járunk biztos talajon, míg Zia szexuális érzésvilágáról van szó; azt a nyugtalanságot, amit a gróflány társadalmi helyzete miatt érez, csak pár vázlatos képben villantja fel a regény. Pedig a szerző nagyon jól tudja, hogy ezt a motívumot nem szabad elhanyagolnia s Ursi személyében egyszerre adja meg hősnőjének a szerelmi boldogságot és az arisztokrata kötöttségekkel való szakítást. De hiába osztja fel Dukay Zia a földjeit, ez a fordulat csak színpadias happy-end, amelynek nemcsak a nagybirtokos osztály igazi történetéhez nincs köze, de a hősnő lelki fejlődésével sincs kellőképp indokolva. A könyv a 430. és az 500. lap közt szinte bármikor véget érhetne; azon sem csodálkoznánk, ha Zia sohasem lenne Ursi felesége, hanem visszahullna régi élete ürességébe, vagy halálát lelné az autószerencsétlenségben, amelyből Zilahi súlyos sérülések árán kelti új életre.

A borítólappal elárulja, hogy az Ararát a magyar kiadással egyidőben Amerikában is megjelenik. Ez talán megmagyarázza, de nem mentheti a főúri és magyar exotikumok filmhíradóba illő részletes bemutatását (ökörsütés), Hitler és Mussolini részben felesleges, részben sablonszerű, szerepeltetését s a szerző történetsemlejtét, amely mintáit, az elegánsan frivol angol esszéírókat nem éri el, csak sekélyes és szellemeskedő marad.

SZ. NAGY MIKLÓS